Північної Кароліни (США) за принципом «світлофора»: «червоний» - заборона обробки конфіденційних даних, збору інформації та прийняття рішень через ШІ; «жовтий» - підготовка проєктів документів (договорів, претензій, скарг) за обов'язкової перевірки людиною; «зелений» - адміністрування, складання графіків і створення рекламного контенту [4, с. 14].

Для досягнення цієї мети ЗВО мають затвердити власні порядки використання ШІ (із забороною його застосування на підсумковій атестації та при написанні курсових, магістерських і дисертаційних робіт), доповнити навчальні програми інструкціями щодо роботи з перевіреними базами даних (порталом Верховної Ради України, базами правових позицій Верховного Суду та Конституційного Суду України, системою ЄСПЛ «HUDOC») і впровадити практичні завдання з виправлення помилок, допущених штучним інтелектом [3, с. 162-174].

Отже, підготовка майбутніх правників до правового регулювання систем штучного інтелекту потребує оновлення змісту юридичної освіти та подолання розриву між навчальними програмами ЗВО і потребами практики. Засвоєння вимог Регламенту ЄС про штучний інтелект щодо поділу систем за рівнями ризику, правил захисту персональних даних, норм авторського права та права *sui generis*, а також формування умінь розробляти локальні політики безпечного використання ШІ на засадах людського контролю дозволить новому поколінню юристів якісно адаптувати законодавство України до стандартів ЄС і надійно захищати права людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Забокрицький І. І. Акт про Штучний Інтелект (Artifical Inteligence Act, AI Act) як основа правового регулювання штучного інтелекту в ЄС: огляд основних положень. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. № 03, ч. 3. С. 282-286.

2. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). *Official Journal of the European Union*. 12.7.2024. L 2024/1689. P. 1-144.

3. Заярний О., Ілларіонова С. Застосування технологій штучного інтелекту для навчання майбутніх правників на прикладі ChatGPT: педагогічний, правовий і технологічний аспекти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2025. Т. 105, № 1. С. 158-177.

4. Земляний Д. В. Локальне регулювання використання штучного інтелекту працівниками юридичної сфери як елемент трудових правовідносин. С. 13-15.

5. Кожухар О. Правове регулювання систем штучного інтелекту та захист персональних даних: лінії взаємозв'язків. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2025. Т. 16. С. 80-87.

Кіхтенко Анна, здобувач
Науковий керівник: Удовенко Ю. О.,
доцент, доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження воєнного стану в Україні зумовило істотну трансформацію механізму правового регулювання земельних відносин. Земля в умовах збройної агресії набуває особливого значення не лише як об'єкт права власності та природний ресурс, а й як основу для забезпечення обороноздатності держави, функціонування критичної інфраструктури, здійснення сільськогосподарського виробництва та забезпечення продовольчої безпеки. Правове регулювання її використання потребувало адаптації до надзвичайних обставин [3].

Правовою основою такої трансформації став, зокрема, Закон України від 24 березня 2022 року № 2145-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану», яким розділ X «Перехідні положення» Земельного кодексу України було доповнено спеціальними положеннями щодо регулювання земельних відносин під час дії воєнного стану [1; 2]. Подальший розвиток відповідного правового механізму відбувався шляхом його поступового коригування та адаптації до відновлення функціонування державних реєстрів і зміни фактичних умов землекористування [4]. Запроваджені законодавчі зміни дозволяють стверджувати про формування в земельному праві України спеціального тимчасового правового режиму використання земель, характерною рисою якого є допустиме відступлення від окремих процедур та механізмів правового регулювання задля забезпечення пріоритетних публічних інтересів [3]. При цьому запровадження спеціальних правил не означає припинення дії загальних засад земельного законодавства. Йдеться про їх застосування з урахуванням спеціальних норм, обумовлених правовим режимом воєнного стану.

Показовим у цьому аспекті є пункт 27 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України, який передбачає комплекс особливостей регулювання земельних відносин у відповідний період [1]. Законодавець передбачив особливий підхід до регулювання таких відносин. Загальні правила земельного законодавства продовжують діяти, однак у певних випадках застосовуються спеціальні норми. Їх метою є забезпечення безперервного використання земельних ділянок та задоволення важливих суспільних потреб.

Особливо виразно така трансформація проявилася у сфері використання земель сільськогосподарського призначення. На початку воєнного стану пріоритетним завданням було недопущення припинення сільськогосподарського виробництва через неможливість своєчасного оформлення земельних прав, проведення земельних торгів або повноцінного функціонування державних інформаційних систем. Саме тому Закон № 2145-IX передбачив низку механізмів, включаючи особливості поновлення та оформлення відносин користування земельними ділянками [2]. Водночас зазначені механізми не залишалися незмінними. Законом України від 19 жовтня 2022 року № 2698-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель» було здійснено перехід від найбільш спрощеної моделі початкового періоду війни до більш системного механізму оформлення земельних прав [4]. Така законодавча динаміка свідчить, що правовий режим використання земель під час воєнного стану має адаптивний характер, тобто обсяг спеціальних обмежень і спрощень залежить від фактичної можливості держави забезпечувати функціонування звичайних земельно-правових процедур. Ми вважаємо, що зміни у регулюванні земельних відносин в умовах воєнного стану свідчать про поступове формування особливого режиму землекористування. Його особливість полягає в тому, що при визначенні можливостей використання земельної ділянки важливе значення має не лише її категорія та цільове призначення, а й фактичні умови, у яких вона знаходиться. Зокрема, необхідно враховувати розташування земельної ділянки в районі бойових дій, її можливе мінування чи забруднення вибухонебезпечними предметами, потребу у використанні земель для оборони держави або відновлення об’єктів критичної інфраструктури. Тому в умовах воєнного стану правовий режим використання земель доцільно визначати з урахуванням їх фактичного стану та можливості безпечного використання. Водночас обмеження прав власників і землекористувачів, які встановлюються державою у зв’язку з воєнними обставинами, повинні бути чітко визначеними, обґрунтованими та діяти лише протягом часу, коли існують обставини, що зумовлюють необхідність таких обмежень.

Окремим напрямом спеціального регулювання є використання земель для забезпечення національної безпеки та оборони. Земельний кодекс України встановлює особливості регулювання земельних відносин для відповідних цілей у період дії воєнного стану та у передбачений законом період після його припинення чи скасування [1]. Це стосується, зокрема, земельних відносин, пов'язаних з облаштуванням та утриманням інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, просік та комунікацій.

У цьому контексті простежується зміна співвідношення приватного та публічного інтересу у земельних правовідносинах. За звичайних умов правове регулювання орієнтоване на забезпечення стабільності земельних прав, передбачуваності процедур та захисту правомочностей власника чи землекористувача. В умовах воєнного стану посилюється значення публічних інтересів, пов'язаних із національною безпекою, обороною, продовольчою безпекою, функціонуванням інфраструктури та відновленням держави [3; 5].

Разом із тим пріоритет публічного інтересу не повинен розглядатися як підстава для необмеженого втручання у право власності та право землекористування. Спеціальні обмеження мають залишатися юридично визначеними, переслідувати легітимну мету та бути співмірними із суспільною необхідністю, яка обумовила їх запровадження. Саме забезпечення належного балансу між оперативністю використання земель для суспільно значущих потреб і гарантіями земельних прав фізичних та юридичних осіб становить одну з основних проблем воєнного періоду [5].

Ще одним самостійним викликом є фактична неможливість повноцінного використання значних площ земель унаслідок бойових дій, мінування та забруднення вибухонебезпечними предметами [6]. За таких умов юридичне поняття «використання земельної ділянки» набуває додаткового змісту, оскільки формальне існування права на земельну ділянку не завжди означає реальну фізичну можливість здійснення правомочностей власника чи землекористувача. У цьому аспекті необхідно розмежувати юридичне невикористання земельної ділянки та об'єктивну неможливість її використання внаслідок воєнних дій. Відсутність такого розмежування або його непослідовне застосування потенційно здатні створювати ситуації, за яких юридичні наслідки покладаються на особу, яка фактично позбавлена можливості належним чином використовувати земельну ділянку через обставини, що не залежать від її волі.

Таким чином, особливості правового регулювання використання земель в умовах воєнного стану характеризуються поєднанням декількох взаємопов'язаних тенденцій: спрощенням окремих земельно-правових процедур, посиленням значення публічного інтересу, встановленням спеціальних механізмів використання земель для забезпечення продовольчої безпеки, оборони та функціонування інфраструктури, а також поступовим переходом від екстрених механізмів початкового періоду війни до більш стабільної моделі правового регулювання. Ми вважаємо, що спеціальні правила у сфері земельних відносин, запроваджені на період воєнного стану, повинні мати тимчасовий характер і застосовуватися лише тоді, коли в них існує реальна необхідність. У зв'язку з цим варто виходити з того, що обмеження земельних прав та відступ від загального порядку їх реалізації мають діяти лише протягом того часу та в тих межах, яких потребують конкретні обставини воєнного стану. Якщо такі обставини припинилися і з'явилася можливість застосовувати загальні правила земельного законодавства, спеціальні обмеження мають бути скасовані, а відповідні земельні відносини повернуті до загального порядку правового регулювання. Отже, правове регулювання використання земель в умовах воєнного стану слід розглядати не лише як сукупність тимчасових законодавчих винятків, а як сформований під впливом надзвичайних обставин спеціальний механізм земельно-правового регулювання. Його подальше вдосконалення має ґрунтуватися на забезпеченні балансу між потребами оборони, продовольчої та економічної безпеки держави, з одного боку, та принципами юридичної визначеності, пропорційності втручання і належного захисту прав власників та землекористувачів - з іншого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3–-4. Ст. 27. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Закон України від 24 березня 2022 р. № 2145-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text

3. Абідов Р. Т. Особливості правового регулювання земельних відносин у період воєнного стану в Україні. Аналітично-порівняльне правознавство. 2026. Т. 2, № 3. С. 195–-. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.03.2.25

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель : Закон України від 19 жовтня 2022 р. № 2698-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-20#Text

5. Дідух Х. В. Конституційні межі обмеження права власності на землю в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2026. Т. 1, № 94. С. 141–146. URL https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.1.18

6. Саєнко Ю. О. Актуальні аспекти правового регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: екологічний вимір. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Право». 2024. Вип. 40. С. 320–327. URL: https://ouci.dntb.gov.ua/editions/xmnG6kDL/

Клешня Данило, здобувач
Науковий керівник: Сапарова А. О.,
кандидат юридичних наук, доцент,
Державний торговельно-економічний університет

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА СУЧАСНА РОЛЬ

Прийняття Загальної декларації прав людини (далі – ЗДПЛ) 10 грудня 1948 року стало важливим етапом у розвитку міжнародного права. Вона вперше на універсальному рівні закріпила основні права і свободи людини в одному міжнародному документі. Саме тому прийняття Декларації вважається одним із ключових етапів становлення міжнародного права захисту прав людини [1, с. 178-182].

Історичне значення ЗДПЛ пов’язане насамперед із подіями Другої світової війни та необхідністю створення загальних міжнародних стандартів у сфері прав людини. До її положень увійшли основоположні права, серед яких право на життя, заборона катувань і рабства, право на свободу та особисту недоторканність, а також інші громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права [1].

ЗДПЛ не була міжнародним договором і тому не встановлювала таких самих юридичних зобов’язань, як договірні акти. Проте її положення стали основою для подальшої розробки міжнародних договорів у сфері прав людини. Прийняття Декларації розглядалося як перший крок до створення міжнародного договору з прав людини, що згодом було реалізовано шляхом прийняття Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права у 1966 році [1, с. 179-180].

Особливістю ЗДПЛ стало те, що її положення поступово отримували подальше нормативне закріплення. Основні стандарти, сформульовані в Декларації, були відображені в універсальних і регіональних міжнародних договорах, а також у національному законодавстві держав [1, с. 179]. Тому її значення не обмежується моментом прийняття. Декларація стала основою для розвитку сучасної системи міжнародного захисту прав людини.